

УДК 159.9

<https://doi.org/10.31891/PT-2022-1-6>

Олена ГОМОНЮК

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-3849-788X>

e-mail: elena_gomonyuk29@ukr.net

Олександр ПАЮК

Хмельницький національний університет

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Нині вища освіта не тільки формальний вид навчання, але й особливий рівень формування особистості, реалізації її здібностей, розвитку індивідуальної культури професіонала шляхом долучення майбутнього фахівця до інноваційних досягнень науки. Професійна мобільність як готовність до самоосвіти, саморозвитку, самореалізації уможлиблює професійний розвиток майбутнього психолога, забезпечуючи його конкурентноздатність на ринку праці.

Ключові слова: психолог, професійна мобільність, ринок праці, вища освіта.

Olena HOMONYUK, Oleksandr PAYUK

Khmelnytskyi National University

PROFESSIONAL MOBILITY OF THE FUTURE PSYCHOLOGIST AS A SUBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCH

Today, higher education is not only a formal type of education, but also a special level of personality formation, realization of abilities, development of individual culture of a professional by involving the future specialist in the innovative achievements of science. Professional mobility as readiness for self-education, self-development, self-realization enables the professional development of the future psychologist, ensuring his competitiveness in the labor market. Having analyzed the philosophical, psychological and pedagogical literature related to the problem of the development of the professional mobility of the future psychologist in the institution of higher education, we substantiated the psychological conditions for the development of this integrative characteristic: sustainable motivation for constant professional self-development and self-realization; activation of independent educational and cognitive work of future psychologists based on reflective assessment of their own activity; development of creative potential of students of higher education.

Key words: psychologist, professional mobility, labor market, higher education.

**Постановка проблеми у загальному вигляді
та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями**

Нині вища освіта не тільки формальний вид навчання, але й особливий рівень формування особистості, реалізації її здібностей,

розвитку індивідуальної культури професіонала шляхом долучення майбутнього фахівця до інноваційних досягнень науки. Професійна мобільність як готовність до самоосвіти, саморозвитку, самореалізації уможливорює професійний розвиток майбутнього психолога, забезпечуючи його конкурентоздатність на ринку праці.

Саме на формуванні професійного мобільного фахівця наголошується в Законах України «Про освіту» (2017 р. зі змінами), «Про вищу освіту» (2014 р. зі змінами), «Про професійний розвиток працівників» (2012 р. зі змінами); Указах Президента України Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (2012); в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. (2013р.), у Концепції реалізації державної політики у сфері професійної освіти на період до 2027 року (2019 р.) та інших нормативно-правових документах.

Аналіз досліджень та публікацій

Професійна мобільність є предметом дослідження соціологів (Р. Бенедікс, Т. Заславська, В. Шубкін, Е. Дюркгейм, М. Вебер).

Різні аспекти розвитку професійної мобільності розкрили В. Андрєєв, Т. Гордєєва, І. Зимняя, О. Малишевський, Н. Денисенко та ін.; психолого-педагогічні умови цього процесу обґрунтували Є. Іванченко, Н. Кожемякіна, Н. Латуша, Л. Сушенцева та ін.; вплив зовнішніх та внутрішніх чинників розвитку професійної мобільності майбутніх фахівців дослідили Л. Амірова, О. Любімова, Н. Сургунд та ін.

Виклад основного матеріалу

Професійна мобільність є складним поняттям, тому його необхідно розглядати через призму різних галузей науки.

Зазначимо, що серед дослідників професійної мобільності є такі, що отожднюють це поняття з поняттям «конкурентоздатність».

Конкурентоздатність фахівця асоціюється з успіхом як у професійній, так і в особистій сферах. Адже головною психологічною умовою успішної діяльності у будь-якій галузі є його впевненість у своїх силах.

Є декілька поглядів на проблему конкурентоздатності випускника ЗВО. Прибічники першої точки зору вважають, що конкурентоздатність може виявлятися лише у реальній професійній діяльності, а не у навчальній та навчально-професійній. Тому у моделі змісту професійної освіти пріоритетними мають бути загальноосвітня

(загальнонаукова) підготовка та виховання особистісних якостей студентів.

Представники іншої точки зору вважають, що конкурентоздатність випусника має бути основним показником успішності його підготовки, звідки впливає пріоритетність змісту професійної підготовки.

Найприйнятнішим є третій підхід, що передбачає розгляд конкурентоздатності як інтегрованого результату якісної загальної і професійної освіти та високої кваліфікації. Відсутність або низький рівень кваліфікації не дозволять випуснику успішно вступити на ринок праці.

Нестача освіти стане перешкодою до професійного зростання в умовах стрімкої зміни технологій. Тому в системі рівнів професійної майстерності компетентність є проміжною ланкою між старанністю та досконалістю. Адже компетентність передбачає постійне оновлення знань, володіння новою інформацією та успішне застосування знань у конкретних умовах, тобто володіння оперативними та мобільними знаннями.

Компетентність – це не просто володіння знаннями (у таких випадках зазвичай говорять про ерудицію), а, швидше, потенційна готовність розв'язувати завдання зі знанням справи, тому компетентність включає як змістовний (знання), так і процесуальний (уміння) компоненти.

Тому компетентна людина має не тільки знати суть проблеми, але й уміти вирішити її практично, тобто володіти методом («знання плюс уміння») розв'язання.

Залежно від обставин розв'язання проблеми компетентний фахівець може застосувати той чи інший метод, що найбільше підходить до даних умов у цей час. Гнучкість методу – друга важлива умова компетентності.

По-третє, компетентного фахівця відрізняє здатність серед безлічі рішень вибирати найбільш оптимальне, аргументовано спростовувати помилкові рішення, піддавати сумніву ефектні, але неефективні рішення, тобто критичне мислення.

Зміст поняття «компетентність» включає такі основні ознаки:

- 1) мобільність знання;
- 2) гнучкість методу;
- 3) критичність мислення.

Отже, професійна компетентність передбачає формування професійних знань та умінь у поєднанні з критичністю мислення. В це

поняття не включаються особисті якості фахівця, але й досвід його соціалізації у процесі навчання.

Поняття «конкурентоспроможний фахівець» включає, крім тих параметрів, що належать до складу поняття «професійна компетентність», ще особистісні якості фахівця, серед яких впевненість у своїх силах, мобільність.

Мобільність (від лат. *mobilis* – рухливий, рухомий) означає рухливість, готовність до швидкого виконання завдань [1]; будь-який перехід індивіда або соціального об'єкта, або цінності, що створена чи модифікована завдяки людській діяльності, від однієї соціальної позиції до іншої.

У соціальних науках відомі такі види мобільності, як висхідна, низхідна, соціальна (соціологія), освітня.

Важливо розуміти, що соціальна мобільність суспільства є суперечливим процесом. Зміна індивідом або групою місця, що посідає в соціальній структурі, переміщення з одного соціального шару в інший (вертикальна мобільність) або в межах того самого соціального шару (горизонтальна мобільність), не завжди м'яка і безболісна. Обмежена в організованому кастовому і становому суспільстві, соціальна мобільність значно зростає в умовах індустріального та постіндустріального суспільства.

Мобільність завжди складно переноситься усіма індивідами, оскільки їм доводиться адаптуватися до нової субкультури, налагоджувати нові зв'язки, відстоювати свій статус. Разом з тим для складного суспільства відкритий шлях нагору, велика кількість статусів, що досягаються, – єдиний шлях розвитку, тому що в іншому випадку виникають соціальні напруження і конфлікти.

У психологічному контексті поняття «мобільність», «мобільна особистість» відрізняються від тих, що запропоновані іншими науками. Мобільність, у психологічному знанні, інтерпретується як одна з якостей особистості (точніше: людини), як здатність змінювати себе відповідно до власних потреб, поглядів та цілей.

Проаналізувавши у науковій літературі генезис становлення таких понять як «соціальна мобільність», «соціокультурна мобільність», «академічна та освітня мобільність», зазначимо, що результатом сучасної професійної освіти є здатність випускників до професійної мобільності нового типу – мобільності як основи віри людей у себе та своє майбутнє, у свої сили та можливості. При цьому важливо розуміти, що мобільність виявляє конкретна людина, «яка породжує смисли та цінності, що є основою спрямованих поведінкових актів» [2].

Мобільна особистість має певні психологічні особливості, а саме: активність, соціальна активність, пластичність, відкритість, прагнення самоактуалізації.

Соціальна активність фахівця у суспільстві вимірюється мірою його свідомої участі у житті. Формування і прояв активної життєвої позиції особистості фахівця пов'язане з розвитком творчих потенцій особистості.

Активність, як властивість нервової системи, стає основою формування особистості. На ранніх етапах онтогенезу закладається «фундамент» особистості.

На думку С. Рубінштейна, поведінка людини відбувається у певних, заданих умовах [3]. Водночас О. Леонтьєв пише, що «активне пристосування до майбутнього є специфічним саме для поведінки людини» [4].

Соціальна активність виявляється в різноманітних зовнішніх проявах. Її корисний результат вимірюється тим внеском, який вносить людина в розбудову обставин і самого себе. Проте організовується і спрямовується активність суб'єктивною позицією особистості, що є інтегральною освітою, що забезпечує «перенесення» зовнішніх вимог у внутрішні.

Адаптація людини до умов життя заснована на взаємній зміні особистості та її оточення і, нерідко, описується як процес, що спрямований на ефективне подолання труднощів за допомогою успішного прийняття рішень, прояви ініціативи, відповідальності та здатності до антиципації наслідків прийнятих рішень.

Мобільна людина – це психологічно здорова людина, готова до здійснення професійної діяльності, яка характеризується цілеспрямованістю та самоорганізацією. Об'єктом уваги та діяльності служить не тільки зовнішній світ, але й вона сама, що виявляється в її відчутті «Я», що, у свою чергу, включає уявлення про себе, самооцінку, програму самовдосконалення, звичні реакції на прояв деяких своїх якостей, здатності до самоспостереження, самоаналізу та саморегуляції.

Адаптуючись у суспільному просторі завдяки відкритості, пластичності, активності та усвідомленості всіх цих процесів людина самоактуалізується, тим самим проявляє себе як мобільна особистість. Така людина створює нові схеми поведінки чи модифікує вже існуючі. Це дає їй змогу ефективніше взаємодіяти з навколишнім середовищем, постійно змінюючи та оновлюючи пов'язані з нею відносини.

Мобільна особистість – це відкрита психологічна система, що володіє особистісними характеристиками, що змінюються (пластичність, активність, та ін), які забезпечують зміну структури

особистості на вимогу ситуації без деструктивних змін. Зміна стає можливою завдяки системній організації людини.

У межах компетентнісного підходу сформульовано вимоги до випускника професійного навчального закладу [5]. У набір компетенцій мобільного фахівця входять соціально-комунікативні, освітні, загальнонаукові, ціннісно-сміслові та загальнокультурні компетенції. Ці компетенції є основною складовою професійної мобільності фахівця, здатного вирішувати різноманітні завдання без психологічного збитку для себе.

Мобільність – це психологічна особливість людини, що завжди знаходиться на поверхні. Вона виникає при необхідності: якщо в ній є потреба. Мобільність (при її внутрішній присутності) у разі зовнішньої потреби надає поведінці людини цілеспрямованого характеру, щоб зазначена мета змогла б бути досягнута за певних зусиль.

Професійна мобільність за своєю природою соціальна. Вона може виявлятися лише у соціальних системах; її успіх залежить від того соціального, освітнього середовища, в якому відбувається становлення особистості фахівця-професіонала.

Розмірковуючи про професійну діяльність, ми дотримуємося позиції більшості авторів: в її основі лежить активність, що є показником міри соціалізації особистості і виявляється у пристосуванні особистості до інших професійних умов та спрямована на їх зміну.

З одного боку професійна мобільність фахівця постає як результат здобутої освіти, а з іншого боку як фактор, що визначає цю освіту.

Науковці використовують термін «мобільність», розуміючи її як суспільний феномен (соціологічний підхід) [4] та як індивідуально-особистісну освіту (психолого-педагогічний підхід) [6].

Саме поняття мобільності пов'язано з характеристикою руху як фізично, і метафорично – соціального, психологічного, економічного.

Розгляд проблеми професійної мобільності активізувався у 70-ті роки ХХ ст. Тоді професійну мобільність дослідники визначали переважно як готовність і здатність робітника до швидкої зміни виробничих завдань, що виконуються, робочих місць і навіть спеціальностей у межах однієї професії чи галузі, здатність швидко освоювати нові спеціальності чи зміни у яких, що виникли під впливом технічних перетворень.

На думку М. Дьяченка та Л. Кандибович, «основою професійної мобільності, насамперед, є високий рівень узагальнених професійних знань, володіння системою узагальнених професійних

прийомів і вміння ефективно їх застосовувати для виконання будь-яких завдань у галузі своєї професії [7].

Зарубіжні науковці вважають, що «в основу формування професійної мобільності та конкурентоспроможності майбутніх фахівців мають бути покладені «ключові кваліфікації», що мають широкий радіус дії, виходять за межі однієї групи професій, професійно та психологічно готують фахівця до зміни та освоєння нових спеціальностей та професій, забезпечують готовність до інновацій у професійній діяльності».

Як справедливо зазначає О. Посухова, професійна мобільність – це «функціонально-статусні переміщення у просторі професійної ієрархії, що постійно оцінюються як самим індивідом, так і його оточенням» [8].

З іншого погляду, професійна мобільність сприймається як один із видів соціальної мобільності, що полягає у здатності змінювати протягом життя власну професію або сферу докладання сил.

Розглянемо трактування поняття «професійна мобільність» у психологічній літературі.

В контексті професійного становлення особистості важливими для нашого дослідження є наукові пошуки Е. Зеєра, Є. Клімова, А. Маркової, Л. Мітіної та ін.

Професійна мобільність виявляється, наприклад, «в зміні професії, професійного статусу, посади, підвищенні кваліфікації, освоєння інноваційних технологій та технік, підтримці ефективних міжособистісних взаємин у професійному середовищі та ін.» [9; 23].

Глосарій психології професійного розвитку трактує професійну мобільність як «можливість і здатність успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати вид праці. Така мобільність передбачає володіння системою узагальнених професійних прийомів і вміння ефективно їх застосовувати для виконання будь-яких завдань у суміжних галузях виробництва, а також високий рівень професійних знань, готовність до оперативного відбору та реалізації оптимальних способів розв'язання завдань у сфері своєї професії» [10].

В літературі найчастіше використовується термін «особиста мобільність» і значно рідше – «мобільна особистість». Поширено їх отождолення та взаємозамінність.

Однією з перших звернулася до розробки конструкту «мобільна особистість» Т. Артюхова. Вона виокремила такі показники мобільної особистості, як; активність, пластичність, відкритість, прагнення самоактуалізації. Ці якості уможливають збереження цілісності особистості за умов, що змінюються.

Мобільна особистість визначається автором як «сприйнятлива до зовнішніх впливів, не закрита і не покрита «бронєю» захисних механізмів, здатна до змін виходячи з інформації, яка надходить ззовні... Це відкрита психологічна система, що має мінливі особистісні характеристики, які забезпечують зміну структури особистості на вимогу ситуації без деструктивних змін» [6, с. 97-98].

На думку Ю. Найданової, «мобільна особистість учня – це багатоаспектна властивість, що включає активність, гнучкість, оперативність та особистий енергоресурс [11].

Дослідниця Т. Котмакова під мобільністю розуміє «інтегративну якість особистості, що є основним для ефективної реалізації нею інших типів мобільності. Ця якість виявляється у сформованості мотивації до навчання, здатності до творчої діяльності, ефективного спілкування та дозволяє людині перебувати у процесі активного творчого саморозвитку [12].

Як справедливо зазначає Л. Амірова, «мобільність, в основному, вивчається в діяльнісному прояві, проте як інтегративна якість вона може розглядатися у двох аспектах – як потенційна і як актуальна мобільність особистості [13]. «Актуальна завжди проявляється у діяльності суб'єкта. Вона пов'язана з динамікою розвитку мотиваційного компонента і виявляється у мобілізації внутрішніх ресурсів: активності, психічних процесів, вольових процесів, мобілізації когнітивно-змістовного, компетентнісного, рефлексивного компонентів, самоактуалізації професійно-значущих якостей. У структурі потенційної мобільності автор виокремлює поруч з перерахованими також біопсихологічний компонент, що включає темперамент, адаптаційні властивості особистості, мотиваційну готовність і креативність» [13].

Науковці – психологи справедливо вважають, що «професійна мобільність – це складно організований конструкт у структурі психологічного профілю особистості, що проявляється в процесі професійної кар'єри і невід'ємний від соціокультурного середовища професійної діяльності та професійної взаємодії» [14, с. 310].

На думку Є. Неделько, «професійна мобільність є якістю особистості, що визначає її готовність до професійного зросту і професійної самореалізації в умовах обмеженого ринку праці провінції» [15, с. 11].

Професійна мобільність – «це важлива складова «синергетичної системи професійного розвитку особистості», що «виконує роль своєрідних «мостів», які сприяють у точках професійних

криз усвідомлено-оптимальним переходам фахівця від однієї траєкторії професійного розвитку до іншої» [16, с. 340].

«Професійна мобільність майбутнього кваліфікованого робітника, зазначає Л.Сушенцева, – це інтегрована якість особистості, що необхідна для її успішної життєдіяльності в умовах сучасного ринку праці, виявляється в професійній діяльності і забезпечує самовизначення й самореалізацію в житті й праці на основі сформованості ключових компетенцій та базових професійних (ключових) кваліфікацій і прагненні особистості змінити не тільки себе, а й професійне поле та життєве середовище», – підкреслює Л. Сушенцева [17].

Важливими для нашого дослідження є наукові пошуки Л. Горюнової, в яких дослідниця вказує на те, що «професійна мобільність слугує закономірною реакцією на стрімкі зміни на ринку праці, уособлюючи здатність проявляти гнучкість у професійній сфері, і в суб'єктивному аспекті залежить від таких індивідуальних характеристик людини як потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, моральні якості та інші мотиваційні чинники» [5].

З нею суголосна Р. Пріма, яка підкреслює, що «професійна мобільність визначається не лише вмінням проявляти професійні здібності, а й вмінням «мобілізувати свої сили на інше сприйняття себе в нових ситуаціях, активне прагнення знайти вихід їх проблемної ситуації, забезпечити задоволення потреб, ціннісних орієнтацій і позитивної зміни особистісно-професійної позиції» [17, с. 42].

Отже, дослідження науковців несуперечливі, добре узгоджуються один з одним і дозволяють визначити професійну мобільність як інтегративну особистісну якість, що базується на індивідуальних властивостях (активність, пластичність, гнучкість, адаптивність, високий енергоресурс) та виявляється у поведінці і діяльності суб'єкта у формі цілеспрямованості, самостійності, відкритості нового досвіду, креативності, мотивації до саморозвитку, швидкості прийняття рішень.

До ознак професійної мобільності майбутнього психолога належать такі: активність в освоєнні нових форм діяльності, спрямованість на власний професійний та особистісний розвиток, активне цілепокладання, збереження свого фізичного та психічного здоров'я та цілісності.

В змісті професійної мобільності майбутнього психолога нами визначено чотири компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, особистісний та поведінковий.

Мотиваційно-ціннісний компонент професійної мобільності майбутнього психолога передбачає:

- формування позитивної мотивації здобувачів вищої освіти до навчального процесу, майбутньої професійної діяльності, професійної мобільності;
- здатність самостійно набувати нові знання і уміння за фахом;
- узгодженість знань та практичних умінь із реальною поведінкою;
- формування системи особистісних цінностей.

- пізнавальна активність;

- прагнення до самовдосконалення;

Когнітивний компонент професійної мобільності майбутнього психолога охоплює:

- систему знань, що є основою для вибору оптимальних дій;
- постійне прагнення до набуття якісно нових знань, необхідних майбутньому психологу для виконання професійних функцій;
- володіють системою знань про людину як суб'єкта навчального процесу, її вікові, індивідуальні особливості.

Особистісний компонент професійної мобільності майбутнього психолога передбачає:

- активність;
- делікатність;
- емпатію;
- здатність до професійної рефлексії;
- здатність проєгувати свій подальший професійний розвиток;
- здатність до подолання професійних криз і професійних деформацій;
- прагнення до досконалості професійної діяльності й адекватна її самооцінка;

До поведінкового компонента належать:

- наявність системи наукових знань із психології й готовність до її застосування;
- вміння використати наявні знання у професійній діяльності, в організації взаємодії з клієнтами;
- уміння висловлювати й обґрунтовувати свою позицію;

- володіння професійною термінологією і відповідними прийомами професійного спілкування, готовність до їх застосування на практиці;
- здатність застосовувати знання й інформаційну грамотність;

Для визначення міри розвитку професійної мобільності майбутнього психолога була використана система критеріїв і показників розвитку її компонентів, зокрема: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-творчий та рівнів: високого, достатнього, середнього, низького.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Здійснивши аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури, що стосується проблеми розвитку професійної мобільності майбутнього психолога у закладі вищої освіти, нами обґрунтовано психологічні умови розвитку цієї інтегративної характеристики: стійка мотивація до постійного професійного саморозвитку та самореалізації; активізації самостійної навчально-пізнавальної роботи майбутніх психологів на основі рефлексивної оцінки власної діяльності; розвиток творчого потенціалу здобувачів вищої освіти.

Література

1. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. М., 1984. 444 с.
2. Выготский Л.С. Собрание сочинений. М. : Автокнига, 2012. 480 с.
3. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. Сер. «Мастера психологии» СПб. : «Питер», 1999.
4. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. М. : Политиздат, 1975. 304 с.
5. Горюнова Л. В. Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося образования России : автореф. дис. ... д-ра пед. Наук. Ростов-на-Дону, 2006. 44 с.
6. Артюхова Т. Ю. Психологические характеристики мобильной личности // Международный журнал экспериментального образования. 2012. № 7. С. 96–98.
7. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психология высшей школы. Мн: Харвест, 2001. 383 с.
8. Посухова О. Ю. Неинституционализованные каналы профессиональной мобильности в современной России : автореф. ... канд. социол. наук. Ростов н/Д, 2003. 159 с
9. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя. М. : Педагогика, 1998. 160 с.
10. Глоссарий по психологии профессионального развития / Сост. А.М.Павлова, О.А. Рудей, Н.О. Садовникова. Екатеринбург: Изд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2006. 62 с.

11. Найданова Ю. В. Мобильная личность обучающегося как научное понятие *Вестник ЮУрГУ*. 2014. № 2. С. 40–45.
12. Котмакова Т. Б. Формирование личностной мобильности как профессионального качества будущих специалистов в процессе обучения в вузе: на примере специальности «Электрический транспорт железных дорог»: дис. ... канд. пед. наук. Хабаровск, 2011. 198 с.
13. Амирова Л.А. Развитие профессиональной мобильности педагога в системе дополнительного образования: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Уфа: БГПУ им. М. Акмуллы, 2009. 42 с.
14. Пилецкая Л.С. Профессиональная мобильность личности: новый взгляд на проблему *Молодой ученый*. 2014. № 2. С. 693–697.
15. Неделько Е. Г. Формирование мотивационной готовности к профессиональной мобильности у студентов вуза: автореф. ... канд. пед. наук. Магнитогорск, 2007. 18 с.
16. Сургунд Н.А. Професійна мобільність як складова системи професійного розвитку сучасного фахівця *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. Вип. 3. С. 340-345. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2014_3_61
17. Пріма Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика : монографія Дніпропетровськ: ІМА-прес. 2009. 367с.

References

1. Lomov B.F. Metodolohicheskye y teoreticheskye problemy psykholohyy. M., 1984. 444 s.
2. Vihotskiy L.S. Sobranye sochyneni. M. : Avtoknyha, 2012. 480 s.
3. Rubynshtein S.L. Osnovi obshchei psykholohyy. Ser. «Mastera psykholohyy» SPb. : «Pyter», 1999.
4. Leontev A.N. Deiatelnost. Soznanye. Lychnost. M. : Polytyzdat, 1975. 304 s.
5. Horiunova L. V. Professyonalnaia moylnost spetsyalysta kak problema razvyvaiushchehosia obrazovaniya Rossyy : avtoref. dys. ... d-ra ped. Nauk. Rostov-na-Donu, 2006. 44 s.
6. Artiukhova T. Yu. Pskholohicheskye kharakterystyky moylnoi lychnosty // Mezhdunarodnyi zhurnal eksperimentalnogo obrazovaniya. 2012. № 7. S. 96–98.
7. Diachenko M. Y., Kandybovych L. A. Pskholohyia vysshei shkoly. Mn: Kharvest, 2001. 383 s.
8. Posukhova O. Yu. Neynstytsyonalizyrovannyye kanaly professyonalnoi moylnosty v sovremennoi Rossyy : avtoref. ... kand. sotsyol. nauk. Rostov n/D, 2003. 159 s
9. Zahviazynskiy V.Y. Pedahohicheskoe tvorchestvo uchytelia. M. : Pedahohyka, 1998. 160 s.
10. Hlossaryi po psykholohyy professyonalnogo razvytyia / Sost. A.M.Pavlova, O.A. Rudei, N.O. Sadovnykova. Ekaterynburh: Yzd-vo Ros. hos. prof.-ped. un-ta, 2006. 62 s.
11. Naidanova Yu. V. Mobylnaia lychnost obuchaiushchehosia kak nauchnoe poniatye *Vestnyk YuUrHU*. 2014. № 2. S. 40–45.
12. Kotmakova T. B. Formyrovanye lychnostnoi moylnosty kak professyonalnogo kachestva budushchykh spetsyalystov v protsesse obucheniya v vuze: na prymerе spetsyalnosty «Elektrycheskiy transport zheleznykh doroh»: dys. ... kand. ped. nauk. Khabarovsk, 2011. 198 s.

13. Амырова Л.А. Развитие профессиональной мобильности педагога в системе дополнительного образования: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Уфа: БХПУ им. М. Акмуллы, 2009. 42 с.
14. Пылевская Л.С. Профессиональная мобильность личности: новый взгляд на проблему Молодой учёны. 2014. № 2. С. 693–697.
15. Неделко Е. Н. Формирование мотивационной готовности к профессиональной мобильности у студентов вуза: автореф. ... канд. пед. наук. Магнитогорск, 2007. 18 с.
16. Сурхунд Н.А. Професійна мобільність як складова системи професійного розвитку сучасного фахівця Вісник Національного університету оборони України. 2014. Вип. 3. С. 340-345. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2014_3_61
17. Прима Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика : монографія Дніпропетровськ: ІМА-прес. 2009. 367с.